

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

Об'єктами державного регулювання є різні сфери господарювання, галузі, регіони, соціально-економічні процеси, тобто все те, на що спрямовано увагу державних органів для забезпечення умов ефективного функціонування національної економіки. У рамках розглянутої проблеми одним із таких об'єктів є процес залучення і використання іноземного капіталу в аграрний сектор України, у зв'язку з чим на державу покладено низку найважливіших взаємозалежних функцій щодо керування цим процесом.

Теоретичні розробки з проблем спеціалізації і кооперації аграрного сектору економіки здійснені такими відомими вченими, як М. П. Александров, А. П. Азізов, В. Г. Андрійчук, В. Я. Амбросов, І. Ф. Баланюк, П. П. Борщевський, О. В. Крисальний, С. Й. Кутіков, І. І. Лукінов, А. С. Лисецький, М. Й. Малік, В. Я. Месель-Веселяк, П. Т. Саблук, А. І. Смыслов, Ю. Д. Ступалов, І. Н. Топіха, М. І. Туган-Барановський, В. В. Юрчишин.

Метою статті є: визначити поняття економічної безпеки держави; запропонувати систему інтересів учасників інвестиційного процесу в АПК; розробити напрями формування політики залучення іноземних інвестицій у сільське господарство.

Важливість державного регулювання цього процесу зумовлено його суперечливим характером. З одного боку, недостатність внутрішніх засобів для піднесення економіки, а також необхідність включення української економіки в систему міжнародного поділу праці й інтернаціоналізації виробництва зумовлюють більш активне залучення іноземного капіталу, з іншого – в умовах перехідного періоду і сформованої в зв'язку з цим економічною ситуацією іноземне інвестування може сприяти поглибленню нестабільності, деіндустріалізації економіки і створенню загроз економічній безпеці країни.

Отже, держава має створити умови для нормального й ефективного функціонування іноземного капіталу і, як наслідок, посилення його позитивного впливу на приймаючу економіку і разом з тим нейтралізації негативних наслідків його використання.

В економічній літературі й засобах масової інформації в основному переважає однобічний підхід, що виходить із припущення про виключно позитивний вплив іноземного інвестування [1; 2]. Однак необхідно пам'ятати, що існують і негативні наслідки цього, а саме: посилення залежності національної економіки від іноземних держав; перетворення країни в сировинний придаток розвинених держав; посилення технологічної залежності від закордонних партнерів; створення передумов для приймання і переробки високотоксичних відходів із промислово розвинених держав; створення, розвиток і розширення шкідливих для навколишнього середовища підприємств; пригнічення місцевих виробників, обмеження конкуренції; ігнорування закордонними інвесторами місцевих інтересів і деформація структури національної економіки, зростання соціальної напруженості за рахунок не виправдано високого рівня оплати праці в іноземних фірмах порівняно з українськими тощо.

Безумовно, це не означає, що іноземні інвестори завжди мають свідомо непорядну мету. Їхня несумлінність часто не навмисна, а ситуаційна чи може бути наслідком порушень домовленостей з боку партнера, влади. Але варто мати на увазі, що негативні наслідки можуть виявитися після тривалого часу чи за певних обставин і, як правило, пов'язані з важко відтворюваним збитком.

У зв'язку з цим реалізується одна з найважливіших функцій держави – захисна, до напрямів якої відноситься вироблення доктрини економічної безпеки й захисту національних інтересів та послідовне впровадження її в життя. Вона полягає в недопущенні надмірного нарощування зовнішнього боргу й залежності від іноземних держав і міжнародних фінансових організацій, захисті економіки від важких наслідків світових фінансових криз, недопущенні перетворення України в джерело дешевої сировини і ринок збуту готової продукції для розвинених держав, відновленні втрачених позицій на світовому ринку.

У сучасних умовах економічну безпеку варто розглядати як найважливішу характеристику економічної системи, що визначає здатність реалізації національно-державних інтересів і подолання загроз їх досягненню, які виникають. Основними принципами гарантування економічної безпеки є: стратегія економічної безпеки як складова частина стратегії національної безпеки; моніторинг та індикативний аналіз об'єктивних показників стану економіки; технологічне вдосконалення як умова прогресу й стійкого розвитку економіки; цільове управління зовнішньоекономічною діяльністю і міжнародними економічними відносинами; ефективна взаємодія державних органів влади в ході реалізації стратегії економічної безпеки; орієнтири інвестиційної політики.

У контексті захисту національної економіки у зв'язку із залученням іноземних інвестицій, варто мати на увазі не захист від життєво необхідних для України інвестицій, а нейтралізацію негативних побічних ефектів неминучого процесу, постачання інвестиційного механізму системою безпеки. У ході залучення і використання іноземного капіталу необхідно враховувати розбіжності цілей та інтересів учасників цього процесу, яким є, з одного боку, іноземні інвестори, з іншого – країна, яка приймає інвестиції. Різниця інтересів учасників досить широка: від суто утилітарної потреби інвесторів одержати максимальний дохід від вкладених засобів – до концептуального завдання держави – підвищити ефективність економіки [3, с. 25].

Спокоєв'язок між цими інтересами існують об'єктивні суперечності, що в умовах економічної нерівності учасників ставлять слабшу сторону (у нашому випадку Україну) в залежність при виборі умов інвестування.

На державному рівні досягнуто розуміння необхідності встановлення балансу інтересів обох сторін, що виражається в реалізації державою функції координування і врівноваження шляхом включення до державної програми залучення іноземного капіталу положення про облік не тільки українських інтересів, а й реальних цілей іноземних інвесторів.

Іноземне інвестування регулюють за допомогою розробки і реалізації політики щодо його залучення, що має стати невід'ємною частиною загальноекономічної політики держави.

Світовий досвід свідчить, що ефективна політика залучення іноземних інвестицій здатна перетворитися в конкурентну перевагу країни. При цьому вона має враховувати не тільки інтереси приймаючої країни, а й фактори, що визначають характер інвестування з боку іноземного інвестора.

Стратегія залучення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку має виходити з балансу між відкритістю економіки й розумним протекціонізмом та ґрунтуватися в першу чергу на забезпеченні національних інтересів, тобто безпеки держави і потреб власного розвитку.

З економічного погляду, аспект національних інтересів визначається створенням сприятливих умов для розвитку вітчизняного виробництва, підвищенням життєвого рівня населення і має втілитися в чітко сформульовані галузеві й територіальні пріоритети розвитку економіки.

Політика залучення іноземних інвестицій має відповідати певним вимогам і умовам, що повинні закласти основу стійкого припливу капіталу. Серед цих вимог можна виділити такі: стабільність законодавства, формування чіткої нормативно-правової бази регулювання іноземних інвестицій; введення конкурентоспроможного рівня податків, тарифів і пільг, які відповідають умовам іноземних інвестицій, що сформувалися в інших державах, котрі є конкурентами України як ринки вкладення іноземного капіталу; наявність гнучкої фінансової політики в галузевих і регіональних

напрямах, що забезпечує досягнення пріоритетних цілей розвитку народного господарства; розробка державної програми і створення спеціальних інститутів з повернення вивезеного з України капіталу.

Ставлення до іноземних інвестицій різне залежно від рівня розвитку економіки, стану кон'юнктури ринку, конкурентоспроможності продукції. В одних випадках іноземні капітали залучаються за будь-яку ціну в будь-який об'єкт, в інших – тільки на певних умовах, у чітко визначені галузі, регіони й у певних формах.

Державна політика залучення іноземних інвестицій розрізняється по країнах. Країни-імпортери капіталу зацікавлені в залученні іноземних інвестицій зазвичай через такі причини: брак засобів для фінансування економічного розвитку, необхідність підвищення рівня зайнятості населення, подолання дефіциту платіжного балансу тощо (характерно для найменш розвинених держав); удосконалення господарської структури, технічне переозброєння виробництва, підвищення конкурентоспроможності (характерна для середньо- і високорозвинених держав); допуск іноземного капіталу в національну економіку на основі взаємності, тобто в рамках взаємних торгово-політичних й інвестиційних угод.

Для умов України характерні дві перші причини. Оскільки Україна стоїть в ряді перших серед середньорозвинених держав, залучення іноземних інвестицій має бути селективним, погодженим із конкретними завданням, що стоять перед нею. Інвестиції з-за кордону необхідні в певних галузях і регіонах, щоб перебороти структурні диспропорції і зростаючу технологічну відсталість.

Головним завданням держави на сучасному етапі розвитку української економіки є структурна перебудова з метою забезпечення економічного зростання, виходу на траєкторію стійкого розвитку і досягнення конкурентоспроможності на світовому ринку. Відповідно до цього пріоритетними напрямками для залучення і використання іноземних капіталовкладень доцільно вважати: освоєння незадіяного науково-технічного потенціалу і розвиток наукоємних виробництв; нарощування експортного потенціалу; забезпечення імпортозаміщення.

Виходячи з цього, в першу чергу необхідно залучити іноземний капітал:

- у видобувні й переробні галузі, що дасть змогу оновити їх виробничі фонди, підвищити ефективність виробництва і значно розширити експортний потенціал України;
- в космічну, атомну, конверсійні галузі промисловості з метою розвитку наукоємних виробництв;
- у фармацевтичну, хімічну, харчову промисловості, сільське господарство, машинобудування і приладобудування, тобто галузі,

що виготовляють товари народного споживання для забезпечення імпортозаміщення.

Визначення пріоритетів залучення іноземних інвестицій у регіональному аспекті безпосередньо пов'язано з галузевими пріоритетами. У цих галузях і регіонах необхідно стимулювати приплив іноземного капіталу. Держава має створити економічних інтерес в іноземних інвесторів, щоб вони вклали свій капітал у розвиток тих виробництв і регіонів, які визначає економічна політика.

Світова практика виробила універсальний набір заходів, які меншою мірою вживають для залучення іноземних капіталів. Серед них виділяють такі [4, с. 7]:

1) податкові стимули:

- встановлення прямих податкових пільг, відстрочення сплати податків за інвестування капіталу, маніпулювання рівнем податку;

- стимули, пов'язані з амортизаційними відрахуваннями, оскільки прискорена амортизація стає одним із найчастіше використовуваних методів підтримки закордонного інвестора, особливо на перших стадіях роботи;

2) фінансові методи стимулювання: різні субсидії, позики і гарантії їхнього надання в разі виконання інвестором певних завдань, наприклад, освоєння конкретних регіонів, галузей промисловості, створення нових робочих місць;

3) адміністративні методи, що спрямовані на створення загального середовища ефективного функціонування іноземного капіталу в економіці – від забезпечення необхідними факторами виробництва, інформацією і службами управління до розвитку транспортної мережі, інших комунікацій тощо.

Практика показує, що фінансовим стимулам надають переваги промислово розвинені країни, адже вони дають змогу сконцентрувати зусилля на досягненні конкретних цілей. Країни, які розвиваються, у т.ч. Україна, більше використовують податкові засоби стимулювання, що пов'язано насамперед і з браком фінансових засобів.

Велике значення серед податкових стимулів має надання пільг. Практично всі країни використовують пільги в різноманітних комбінаціях. Їх необхідність не заперечується, однак розміри і характер пільг вимагають зваженого підходу. Іноді прагнення форсувати надходження з-за кордону підштовхують уряди до надання іноземним інвесторам пільг і привілеїв у такому масштабі, що є економічно недоцільним.

Україна зацікавлена в тому, щоб іноземні компанії реально залучали до організації виробництва на її території матеріальні й фінансові ресурси з-за кордону, а не прагнули до встановлення контролю за рахунок мінімальних вкладень.

Практично в усіх державах вкладення іноземного капіталу в тій чи іншій формі регламентовано. І хоча в багатьох країнах для іноземних інвестицій установлено національний режим, держава регулює їхній приплив, вводячи обмеження на їхні вкладення в певні сфери економіки шляхом застосування антимонопольного законодавства й інших способів. Будучи зацікавленими в залученні іноземного капіталу, створюючи сприятливі умови для його вкладення, повідомляючи про національний режим для нього, необхідно регулювати його діяльність, не допускаючи незаконного збагачення, заохочуючи його вкладення в одні галузі виробництва і регіони й обмежуючи – в інші.

Позиція певної частини підприємців, правознавців і економістів зводиться до того, що поширення національного режиму на іноземних інвесторів неприпустимо, оскільки режим господарської діяльності в Україні перебуває на стадії формування, і тому недоцільно поширювати цю нестійкість на закордонних інвесторів [5, с. 95; 6, с. 21]. Така позиція підкріплюється наступними аргументами: рівень віддачі національних та іноземних інвестицій; наявний сьогодні в українській економіці „інвестиційний голод”; великі труднощі з формуванням дохідної частини бюджету і платіжного балансу; конкуренція на світовому ринку капіталу, в т.ч. з боку країн СНД, окремі з яких використовують елементи більш сприятливого режиму стосовно іноземних інвесторів.

Супротивники такого підходу, як правило, аргументують свою позицію інтересами захисту конкретних українських підприємств і галузей, а також порушують питання національної безпеки [7, с. 20]. У тому, що західні інвестори не особливо квапляться вкладати свої капітали в українську економіку, існує і позитивний аспект: у нас є час усвідомити, що у власному економічному розвитку і процвітанні зацікавлена лише сама Україна. Іноземним інвесторам не вигідне відродження сильної і конкурентоспроможної української економіки. Тому необхідно виробити комплекс регулюючих діяльність іноземних інвесторів заходів, що забезпечує єдиний підхід і вимоги до іноземного капіталу на всьому економічному просторі України, ні в чому не обмежуючи його, але і не надаючи будь-яких переваг перед вітчизняними інвесторами.

Сьогодні українське законодавство іноземним інвесторам надає національний режим господарювання. Однак здається необхідним створення пільгових умов вкладення капіталу, що змогли б компенсувати політичну й економічну нестабільність, нестійкість нормативно-правової бази.

При формуванні політики залучення іноземних інвестицій ми пропонуємо виходити з таких напрямів:

1) системний аналіз результатів соціально-економічного розвитку; висновки, що передують розробці політики залучення іноземних

інвестицій;

2) визначення стратегічних цілей і завдань, виходячи з реальної обстановки в країні, з обліком зовнішніх і внутрішніх умов.

Серед внутрішніх умов необхідно дослідити такі фактори: організаційна структура, яка забезпечує реалізацію інвестиційної політики, що може бути представлена як державними структурами, так і комерційними; нормативно-правова база в галузі інвестиційної діяльності; інфраструктура бізнесу (виробнича, транспорт, телекомунікації, фінансовий сектор, митниця тощо).

Серед зовнішніх факторів варто вивчити: кон'юнктуру ринку капіталів (політика потенційних інвесторів, їхніх умов, вимог, пропозицій, ціни кредитних ресурсів, попит на ринку капіталів тощо); інтереси інвесторів, а також критерії, якими вони керуються при виборі об'єкта вкладення капіталу; пошук довгострокових інвестицій відповідним стратегічним цілям;

3) у разі невідповідності внутрішніх факторів визначеним цілям і завданням необхідно розробити і реалізувати заходи в галузі вдосконалення системи залучення іноземних інвестицій, відповідно до визначених цілей і завдань. Зовнішні фактори, як правило, не піддаються впливу. Якщо спостерігається явна невідповідність визначених цілей і завдань умовам зовнішнього середовища, то їх слід переглянути й уточнити;

4) конкретизація умов державного і регіонального рівнів, що можуть негативно вплинути на розробку й реалізацію політики залучення іноземних інвестицій;

5) розробка політики залучення іноземних інвестицій (стратегічний рівень);

6) визначення завдань учасників політики залучення іноземних інвестицій, структуризація завдань за ступенем пріоритетності, узгодження завдань і співвідношення пріоритетів між усіма учасниками політики;

7) розробка програми залучення іноземних інвестицій; добір інвестиційних проектів, що відповідають цілям і завданням політики (оперативний рівень);

8) реалізація програм з урахуванням можливих корегувань і аналіз їх ефективності;

9) розробка „наглядової” системи, координації і контролю за процесом досягнення остаточних результатів з виявленням причин і винуватців можливих відхилень фактичних значень від підконтрольних показників;

10) аналіз отриманих відхилень і прийняття управлінських рішень щодо корегування стратегії.

Запропоноване можна використати для розробки політики залучення іноземних інвестицій як на рівні України, так і її регіонів, що в рамках наданих повноважень можуть проводити відповідну власну політику

Отже, у сучасних умовах економічну безпеку варто розглядати як найважливішу характеристику економічної системи, що визначає здатність реалізації національно-державних інтересів і подолання загроз їх досягненню, які виникають. Запропонована система інтересів учасників інвестиційного процесу в АПК. Політика залучення іноземних інвестицій має відповідати певним вимогам і умовам, що покликані закласти основу стійкого припливу капіталу. Головним завданням держави на сучасному етапі розвитку української економіки є структурна перебудова з метою економічного зростання. При формуванні політики залучення іноземних інвестицій ми пропонуємо виходити з таких напрямів: системний аналіз результатів соціально-економічного розвитку; визначення стратегічних цілей і завдань залежно від реальної ситуації в країні з обліком зовнішніх і внутрішніх умов.

Література

1. Бесчастный Л., Онышко С. Тенденции на мировом рынке капиталов и их влияние на инвестиционную деятельность в Украине // Экономика Украины. – 2004. – № 3. – С. 4–12.
2. Пересада А. А. Инвестиционный процесс в Украине. – К: Наукова думка, 1998. – 128 с.
3. Человек в аграрной сфере / Шепотько Л. А., Прокопа И. В., Крисанов Д. Ф. и др. – К.: Наукова думка, 2006. – 284 с.
4. Юрчишин В. В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки // Економіка АПК. – 2005. – № 3. – С. 3–10.
5. Васильченко С. М. Теоретичні основи інвестування // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 93–99.
6. Величко В, Величко А. Тенденції в нагромадженні капіталу і зростання інвестиційної активності // Економіка України. – 2002. – № 1. – С. 20–26.
7. Гаврилук О. Методи криміналізації та впливу капіталів // Фінанси України. – 2006. – № 10. – С. 19–29.